

Eli emli adamdy

Category: Goşgular, Kitapcy, Yatlamalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Eli emli adamdy ELI EMLI ADAMDY

Özüň barada ýazmak uslyb-a däl, şeýle-de bolsa, şu makalanyň başyny çatyp, gürrüň açyljak bolunýan ýagşy adamynyň hatyrasy üçin özüm hakda kelam agyz söz aýtmaly boldum. Mugallymçylyk kärinde 51 ýyl işläp, dynçalsa çykdym. Goýundan galan çopana döndüm. Indi näme iş etmeli? Ýer depmek, mal bakmag-a maňa başartjak däl. Oturdym-turdum, oýlandym. Maksadymy bir düwünçege düwdüm. Yetginjek ýyllarymda ýaşululardan eşiden gürrüňlerim edebiýata aralaşmak üçin hazynady. Şol döwrüň ýaşululary maňa öñki mahalda dünýäden öten keramatly ahunlar, hakdan içen şahyrlar, ýany ýere degmedik pälwanlar, Hydry atany gören baýlar, düýsünde Gorkut atany gören Yegejan hajy ýalyalar, belli seýisler, bedewler hakynda gyzykly gürrüňleri bererdiler. Biz bolsa olaryň gürrüňlerini hezil edip diňlärdik. Türkmen ilinde, ene toprak üstünde täsin adamlaryň ýaşap geçenine guwanardyk. Şeýle adamlary okyjylara ýetireýin diýen niýet bilen galama ýapyşmaly boldum. «Barylmadık illerde, eşidilmedik gep ýatyr» diýenleri. Demir ýol ýakasyndaky şäherlerdir oturymly obalara, gum ýakasyndaky, dag içindäki çarwa obalara-da barmaly boldum. Gep hazynasy gabardy gitdi. Edebiýat meýdany örän gyzykly eken. Onuň menziliniň aňyrsy-bärsi ýok. Ömrüň ahyryna çenli ol menzilden sowulaýyn diýen pikir kellä gelenok.

Şu makalany ýazmaklyga itergi beren zat täsin duşuşyk bolupdy. Aşgabada barypdym. Türkmenistanyň halk ýazyjysy Atamyrat Atabaýewiň ejesiniň ýogalanyny eşitdim. Öýüne näbelet bolanyň üçin iş ýerine bardym. Gynanjymy bildirdim. Hoşlaşyp onuň kabulhanasından çykanyň hem şoldy welin, daş išikden mylaýym ýylgyryp duran, ýüzi nurana adam gapydan ätläp: «Salam, Tatar aga» diýip, ikelläp görüşdi. Şu çaka çenli ömrümde görmedik şähdaçyk adamyň meň adymu tutanyna haýran galdym. «Meni nireden tanaýaň?» diýip soramaly boldum. Ol «Gazetlerde

suratyň görüp, goşgularyň okap tanaýaryn» diýip, jogap berdi. Soňra-da: «Men Atamyrady göreýin. Şu ýerde maňa birki minut garaş» diýdi. Aýdyşy ýaly ol tiz ýanyma geldi.

– Inim, özüňiz bilen tanyşdyraýsaňyz gowy boljak? – diýip oňa yüzlendim. Garşydaşym mylaýym ýylgyrty-da:

– Men Rejep Rejebow, aňrym bamly. Ir wagtda meniň dogan daýym Gulja siz tarapda işledi, ýaşady. Isgender diýen obada hem amanadyny tabşyrty – diýdi.

– Siz kompozitor Rejep Rejebowmy?

– Hawa, men şol.

Özara tanyşlyk gürrüňi edip esli durduk. Biri-birimize saglyk arzuw edip hoşlaşdyk. Men içimi hümledip: «Bolsa-da bizi Allatagala duşurdy. Aradan bir minut geçen bolsa, men ony görmezdim, olam meni. Sag-salamat gezip ýörsek, bir-birimizi unutmaga hakymyz ýok» diýip oýlandym.

Kompozitor Rejep Rejebowyň daýysy Gulja aga meniň tanaýan adamymdy. Gulja aga hakynda makala ýazmagy ýüregime düwdüm. Öz bilyänim azlyk eder öydüp, ony ýakyndan tanaýan adamlar bilen söhbetdeş boldum.

– Gulja aga, 1881-nji ýylда Ahal welaýatynyň Bamy obasynda dünýä inýär. Onuň ene-atasy ir ýogalýar. Gulja kemala gelenden soň özuniň ykbalyny demir ýola baglaýar. Gazanjyk etrabynyň Perewal (hätzirki Arkaç) stansiýasında işe başlaýar. Şol ýerde Isgender stansiýasyna çenli demir ýoluň remont-täzelenis işlerine gatnaşýar. Soň Isgender stansiýasında hemişelik işlemek üçin galýar. Gulja aga şol stansiýada ilki brigadir, soň bolsa ussa bolup işleyär. Halka tiz özünü tanadýar. Sowady bolmasa-da hasabat işine ökde eken. Şol wagt demir ýoluň sazlygyny ölçeyän gural bolmanyr. Şonuň üçin ol demir ýoly ýüzj ýatyp onuň násaz ýerlerjni kesitleyär we düzedýär eken. Janypkeşlik bilen İslänsoň, Gulja aganyň İslän uçastogynada hiç hili násazlyk bolmandyr. Demir ýoluň sarsgynlygyny iň aşak derejede saklapdyr. İşçileri bilen birlikde köp sylaglara mynasyp bolupdyr.

– Gulja aganyň elliři iş wagtynda çenden aşa güýcli bolupdyr. Ol hiç wagt dowar etini dogranda sünklerini döwmek üçin pyçak ulanmandyr. Eli bilen gaňryp döwüpdır.

Özüne göwni ýetýän pälwan oňa bir gezek:

– İkimiz bil tutuşyp göreli – diýip, halys goýmandyr. Olar bir toýda görüşmeli bolupdyrlar. Gulja garşydaşyna gezek beripdir. Heniz ýany ýere degmedik pälwan turuwbaşdan ony göterip ýere çalmakçy bolupdyr. Emma Gulja ony iki eli bilen itekläp ýanyna-da goýbermändir. Gulja gezek gelende bolsa, onuň bilinden berk gysyp, ony dyza çökeripdir. Şonda pälwanyň her tarapyndan bir gapyrgasy döwülipdir. «Ony özüm bejermeli boldum» diýip, Gulja aga soñ-soñlar gürrüň bererdi.

1937-nji ýylyň tutha-tutlugy Gulja aganyň hem üstünden sowlup geçmändir. Ony hiç bir günäsiz ýerden on ýyl türmä basypdyrlar. Ol köp jebir çekipdir. Emma güýçli gollary hiç zay syndyryp bilmändir. Gulja aga 1943-nji ýylda tussaglykdan gaýdyp gelipdir. Ol şol wagt altmyş ýaşan adamdy. Onuň günäsiz tutulanyny anyklaýarlar we aklaýarlar. Oňa pensiýa almagay maalahat beripdirler. Emma ol bu teklipden yüz dönderipdir. Ol:

– Men öz zähmetim bilen ýaşajak. Maňa düşyän pensiýany ýetim çagalara, mätäçlere beriň! – diýýär.

Gulja aga tä ömrüniň ahyryna čenli pensiýa almady. Ol dükanyň garawuly bolup işleyärdi. Küst oýnamagy halaýardy. Oýunda 3-4 göçümi öňünden gorerde. Gulja aganyň küst oýnamakda garşydaşlary Mämmet kör bilen Arazdurdy torköýnekdi. İkisi bir tarapa bolsa-da, Gulja agany asyl tutup bilmeydiler. Garşydaşlarynyň lakamy barada gürrüň gozgasak, okyjylar üçin gyzykly bolsa gerek.

1914-nji ýylda Gyzylarbat etrabynyň Paraw obasynda meniň babam Mämi arçyn ýaşapdyr. Onuň geňeşdary dilewar adam ekeni. Bir gün Mämi arçyn ony ýanyna çagyryp:

– Arçyn aga, olara şeýle bir lakam dakaryn welin, ene-atasynyň dakan adyna tirkeler. Birine Mämmet kesik diýeris. Onuň sag gulagynyň ýokarsyny garagollyk edeni üçin kesdiler. Gulagynyň kesik ýerini görkezmejek bolup, gaba telpegin kellesiniň sag gapdalyna gyşardyp geýýär. Ikinjisiniň çep gözü gyýtak, oňa Mämmet ker diýeris. Üçünjisi her bir işe kenek ýaly ýapyşýar. Ol Mämmet kenek bolar. Dördünjisi öz bilşiň ýaly ýalta, mydama baran ýerinde keserip ýatyr. Oňa bolsa Mämmet kese diýeris

welin, edil şaplar durar – diýip aýdýar.
Şeýlelikde her Mämmediň yzyna lakam tirkelýär.
Etrek derýasynyň boýunda uly baý ogul öýerip, uly toý tutýar.
Aýak ýeter ýere çapar iberilip, toýa çagyrylýar. Bu toýa
Arazdurdy pälwan-da gatnaşýar. Geñes toýuň, uly toýuň baş
baýragyny alýar. Ýene-de köpcüligiň islegi boýunça üç sany men
diýen pälwan bilen göreşyär. Olary-da ýykýar. Şol toýda
Arazdurdy aganyň egninde tor köýnegi bolupdyr. Şondan soň ol
pälwan lakamyny alýar. O pakyra mydama Arazdurdy torköýnek-de
diýerdiler, ýöne torköýnek-de.

Atabay Arbadow, Akmämmet Atanyýazow, Nurmämmet Nurmämmedow
dagymyz Isgender stansiýasynyň günortasynda Gulmaç obasyndaky
mekdepde mugallymçylyk edýärdik. Aralyk üç kilometre golaý
bardy. Dynç alyş günleri dört bolup Gulja agadan küst oýnuny
öwrenmäge gatnardyk. Küst oýnalýan ýer dükanyň güneşiidi. Gulja
aga şol wagt altmyşy arka atan adamdy. 1944-45-nji ýyllardy.
Atabay pakyr diýseň degişgen, şadyýn adamdy. Ol Gulja agadan:
– Tebip aga, garrylyk bilen araň näceräk diýip sorardy. Gulja
aga:

– Atabaýjan, eliňi bir bări ber, bir çarşaklaşaly, şondan soň
aralygy özüň ölçüber – diýip degşerdi.

Atabay aga bir gezek Gulja iki elini uzatdy. Gulja o pakyryň
elini gatyrap gysandyr-da:

– Haý, goýbereweri elimi, Gulja aga! Araňzy ölçedim, örän
açyk ekeni – diýip, Atabay aga gülümjiredi.

Gulja agany Gazanjyk etrabynyň hemme ýerinde hormatlaýardylar.
Sebäbi ol ile gerekli tebipdi. O pakyr ýaz aýlary derman
ösümlilikleri ýygnap guradardy. Aýry-aýry düwünçege düwerdi.
Nähoşlary dermanlyk otlar bilen bejerip, köp taňryýalkasyn
alardy. Adamlaryň el-aýagy ýa-da başga bir ýeriniň süňkleri
döwulse bejererdi. Il-günden hak-heşdek tamakin däldi.

Aşyrmämmet Dawudowyň gürrüñinden:

«1970-nji ýlda bukawlyk süňküm döwüldi. Lukmanlara yüz
tutsam-da, peýda tapmadym. Gulja aganyň ýanyna bardym. Tebip
aga süňklerimi birleşdirip, ýapgy ýapdy, emaýlyk bilen sarady.

Bir hepdeden sargyny aýyrmagy, emma bir aýa çenli agyr ýük götermezligi tabşyrdy. Şol döwük ýerim tiz wagtda bitip, öñküsi ýaly boldy. Türkmenlerde «Döwük ýer egri bitmek üçin döwülyändir» diýen söz bar. Ýone Gulja aga döwügi egri däl-de, dogry bitirip bilýän açyk yüzli, süýji sözli, sada, ynsaply, il-günüň derdine ýaraýan uly tebipdi.

Gulja Mommaly ogluna maşgala babatynda ykbal gülüp baktady. Onuň ilkinji aýalyndan bir gyzy bolup, 12 ýaşynda ýogalýar. Soňra başdaşy-da dünýäden ötyär. Soňra Manat diýen gazak aýala öýlenipdir. Ol aýaldan çaga bolmandyr. Gulja aga şol aýalyň yzyna düşüp gelen oglany ogullyk edinip, örän gowy görer eken. Ol ýigit 18 ýaşa ýetende, mugallym bolup işe başlaýar. 1941-nji ýylда ilkinjileriň hatarynda urşa gidýär, dolanyp gelmeýär. Gulja aga tussagdan gelensoň üçünji gezek aýal alýar. Emma ondan-da çaga önmeýär. Şeýlelikde onuň yzynda çaga galmaýar. «Çagam ýok» diýip ejizlik etmän, pakyr takdyryň ýazgydyna razy bolup dünýeden ötdi. Harsydünýälik edip, mal we pul toplamaga kowalaşmady, öz halal zähmetine kaýyldy. Ol bir sözli, sözünde durup bilýän mert adamdy. Gulja aga 98 ýasynyň içinde aradan çykdy. Gazanjyk etrabynyň ähli halky ony ýagşylykda ýatlaýarlar. Ol şeýle hormata mynasyp adamdy.

Tatar ÜÝŞMEKOW. Ýatlamalar